

Gradišćanskohrvatska biblioteka
Burgenländischkroatische Bibliothek
uredio: Petar Tyran
prelom, omot i grafičko rješenje: Phillip Hauck-Tyran
korekture: Katarina Tyran
izdavač: Hrvatsko štamparsko društvo
7000 Eisentadt/Željezno, Hotterweg/Na hataru 54
ured@hrvatskenovine.at
www.hrvatskenovine.at
tisak: Wograndl, Mattesburg/Matrštof
ISBN: 3-901051-449
© 2024.

Izdavanje ove knjige je potpomagalo
Savezno kancelarstvo iz fonda za podupiranje narodnih grup
Gefördert aus den Mitteln des BKA - Volksgruppen

Gradišćanskohrvatska biblioteka
20. svezak

Knjiga CXIX Hrvatskoga štamparskoga društva
© Željezo 2024.

HRVATSKE NOVINE

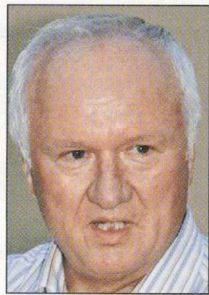
kroz stoljeća

HRVATSKE NOVINE
durch die Jahrhunderte

Petar Tyran (ur./Hrsg.)

V. Inzko novi predsjednik NSKS

Austrijski diplomat Valentin Inzko u svojoj novoj i dodatnoj funkciji kao predsjednik Narodnoga savjeta koruških Slovencev kani smiriti situaciju unutar Slovencev u Austriji i nastoji na tom, da Austrija mora riješiti probleme. (3. str.)

Dr. Ferdinand Mühlgaszner, teolog, sociolog i povjesničar je 23. maja u domaćoj Čembi svečevao svoj 70. rodjendan. (9. stranica)

Österr. Nationalbibliothek
z.Hd. Hr. Petzlmek Josefsplatz 1
A-1010 WIEN

02Z031573 P.b.b.

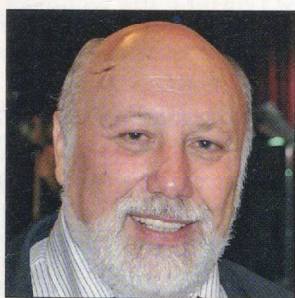
Tajednik Gradišćanskih Hrvatov

HRVATSKE NOVINE

Ljeto 101. broj 26.

SLOGA JE MOĆ

25. juni 2010., cijena (1 €)

Vili Palatin i EBU (13. str.)

Hrvatske novine slavu 100 ljet!

vidi i prilog

POSEBNI BROJ

Pri prezentaciji projekta
»100 ljet HRVATSKE NOVINE«
u KUGI (vidi 8. stranicu)

komentar

I po 100 ljet nima uzroka se počiniti od svih trudov!

Malo kih novin ima – ne samo u Gradišću odnosno u Austriji, nego i širom svita, ke moru pokazati na sto ljet dugu tradiciju. HRVATSKE NOVINE to moru i se ponosu s tim. Pred svim i zbog toga, da je u prošlih sto ljet uvijek bilo ljudi, kim je bilo važno, da i Gradišćanski Hrvati imaju svoje novine, da imaju svoj tiskani organ i da se s njim moru ponositi i identifikirati. Naravno je bilo svenek, je i dandanas, i će u nadalje biti takovih, kim malo ča paše, ki puno toga kritiziraju i ki bi sve znali bolje, ako ne najbolje. Takov je svit i nećemo ga preminiti, niti čedu novine preminiti svit. Ali znaju uticati na tjeck vrmena, su u stanju da ipak malo korigiraju smir, u kom već čega ide ili teče. Pred svim su vlašće novine i čimbenik identifikacije. Najveć ovakove novine falu onim, ki ih nimaju. Oni ki ih imaju si dostkrat toga nisu svisni ča imaju i koliko je vridno da je imaju. Ako ov jubilej »100 LJET HRVATSKE NOVINE« tomu more barem malo doprinesti, da se opet jednoč spomenemo vridnosti ovakovoga tiskanoga medija, onda smo jur postigli važan cilj. Sto ljet je puno i more se tim ponositi – ali je čuda premalo da bi se sada moglo povući u naslonjaču i se počiniti od svih terevov i teškoć ovoga cijeloga stoljeća. Samo gdo ne miruje more i napredovati! k.n.

Kaczynski i Komorowski

U Poljskoj 4. julija biraju novoga predsjednika med liberalom Bronisławom Komorowskim i konzervativcem Jarosławom Kaczynskim, ki su zauzeli pe-ljajuće pozicije 20. junija u 1. krugu izborov. (2. str.)

P.b.b. Erscheinungsort & Verlagspostamt:
7001 Eisenstadt

Naslov uredništva. 7001 Željezno, pošt. pretinac 26
☎ 02682/61470, faks: 02682/61470-9

Antifašizam i domovinski boj su temelji HR (4. str.)

Životni stil: Naš žitak s cvijećem kroz povijest (5. str.)

Porculan sabirača Martona u Palais Liechtenstein (8.)

»Generacija 91.-95.« ZKM-a uspješna i u Beču (10. str.)

Gradišćanski šport (22., 23. i 24. str.)

HRVATSKE NOVINE kroz stoljeća

Nastanak i razvitak gradišćanskohrvatskoga tajednika i njegovo značenje za jezik, kulturu i identitet gradišćanskih Hrvatov (1910. - 2024.)

HRVATSKE NOVINE durch die Jahrhunderte

Entstehung und Entwicklung der burgenländischkroatischen Wochenzeitung und ihre Bedeutung für die Sprache, Kultur und Identität der Burgenländischen Kroaten (1910 - 2024)

Prošireno i nadopunjeno izdanje knjige/
erweiterte und ergänzte Ausgabe von:
Marin Berlaković „100 ljet/Jahre HRVATSKE NOVINE“ (2011.)

uredio: Petar Tyran

Kazalo

Petar Tyran

Uvod 11

Petar Tyran

40 ispunjenih i zadovoljstva punih i uspješnih ljet 13

Petar Tyran

115 ljet HRVATSKE NOVINE (1910. - 2024.) 16

Petar Tyran

Im 115. Jahre ihres Erscheinens 19

Mirko Berlaković

Gdo smi pisati u HRVATSKE NOVINE? (1983.) 21

Nikola Benčić

Novine za gradišćanske Hrvate – ča sve bi to tribalo biti? 25

Jakob Tyran

Jakob i HRVATSKE NOVINE 29

Katarina Tyran

Die HRVATSKE NOVINE als Quelle zur frühen Identitäts-
und Sprachenpolitik der kroatischen Volksgruppe 30

Milan Bošnjak

Strateška važnost HRVATSKIH NOVINA
za očuvanje i razvijanje hrvatskoga identiteta 43

Vesna Kukavica

Suvremena komunikacijska paradigma
na primjeru HRVATSKIH NOVINA 49

Sanja Vulić

O jeziku HRVATSKIH NOVIN 55

Georg Holzer

Neuštokavische Schriftsprache in
burgenlandkroatischen Medien? 69

<i>Marin Berlaković</i> 100 ljet HRVATSKE NOVINE	71
<i>Vesna Kukavica</i> HRVATSKE NOVINE -- riznica kulturnoga blaga gradišćanskih Hrvata	139
<i>Katarina Fuček</i> Čestitka Hrvatske matice iseljenika	144
<i>Rado Janković</i> Hrvati iz Slovačke hvalu	149
<i>Petar Tyran u razgovoru s Lidijom Novak</i> „Onda sam se zahustio u ta posao ...“	151
<i>Mirko Berlaković</i> „Složimo žice u jedno uže...“ (2023.)	170
<i>Petar Tyran</i> HRVATSKE NOVINE – Tajednik gradišćanskih Hrvatov za budućnost	173
<i>Katarina Tyran</i> Digitalizacijom u 21. stoljeće – HRVATSKE NOVINE na platformi ANNO	179
<i>Lidija Novak</i> Književna utopija – pledoaje za arhiv	183
<i>Tereza Grandić, Dijana Jurković i Kristijan Karall</i> Vizije novoga uredničkoga tīma	187
Glavni uredniki	197
Faksimile-stranice HRVATSKIH NOVINA (1909. - 2024.)	198
Izvori i literatura Quellen- und Literaturverzeichnis	315

Petar Tyran

foto: Hans Wetzelsdorfer

Petar Tyrán

Uvod

Jedine svitovne tajedne novine gradišćanskih Hrvatov su u međuvremenu stigle u 115. ljetu svojega izlaženja. HRVATSKE NOVINE su povidale noviju povijest gradišćanskih Hrvatov i to i nadalje činu i su tim skupna povijesna memorija (*kollektives Gedächtnis*) i jedan od glavnih čimbenikov za identifikaciju s vlastitom kulturom i vlastitim jezikom: hrvatskim.

Ov zbornik jednim dijelom temelji na diplomskom djelu mag. Marina Berlakovića, ki u svojem djelu na Slavističkom institutu Bečkoga sveučilišća „100 ljet HRVATSKE NOVINE - Nastanak i razvitak gradišćanskohrvatskoga tajednika i njegovo značenje za jezik, kulturu i identitet gradišćanskih Hrvatov“ znanstveno opisuje nastanak i povijest razvitka gradišćanskohrvatskih novin. To je takorekuć korijen, sredinski dio ove knjige. U drugom, najprnjem i tretom, stražnom dijelu, knjige morete najti noviji tendencije i istraživanja kao i empirične prinose ovim u povijesti zapravo jedinstvenim novinam na ovom panonskom području, ko danas pokriva četire države (A, H, SK i CZ). Kumaj gdo ima ovakovu dugu tradiciju i se je tako dugo držao kako su to HRVATSKE NOVINE, ke su dandanas visokocijenjene i ranžiraju na visokoj razini pred svim i med manjinskim novinami ovoga tipa širom Europe.

Pregledavanjem cjelokupnoga novinskoga korpusa i prispodobom sa stručnom literaturom su povijesne činjenice potvrđene, a nedostatki istraživanj upotpunjeni. U Berlakovićevoj knjigi »100 ljet HRVATSKE NOVINE« iz 2011. ljeta točnije je opisana i pregledana primarna literatura (sadržaji i rubrike novin). Uz povijesni dio velika pažnja posvećena je i važnoj sekundarnoj zadaći novin: njevomu značenju za jezik, kulturu i identitet gradišćanskih Hrvatov. Pokidob su ove tri komponente i njeve problematike usko povezane, Berlaković je odlučio posvetiti posebnu pažnju gradišćanskohrvatskomu identitetu. U svoja istraživanja je uključio stručne razgovore sa zastupniki iz svih trih držav, Austrije, Madjarske i Slovačke, kako bi se izvidila i pokazala realna suvrimena slika identiteta gradišćanskih Hrvatov. Posebno važno mu je bio skupni okvir opisivanja gradišćanskih Hrvatov u njevoj cjelini – u Austriji, Slovačkoj i Madjarskoj – a u tomu se ništ nije minjalo u naredni ljeti do dana današnjega. I moj je bio jedan od glavnih ciljev povezivanje cijele „stare dijaspore“ a u to, naravno, uključiti i gradišćanskohrvatsko iseljeničtvo u „novi“ svit, uza to s posebnim gledišćem i na takozvanu „staru domovinu“ Hrvatsku.

Kako Berlakovićeva tako je i ova knjiga dvojezična kako bi štitelji i štiteljice hrvatskoga i nimškoga jezika imali mogućnost da upoznaju posebno ov dio gradišćanskohrvatske povijesti u novina i iz novin.

Da bi dokumentirali minulih 115 ljet ovih naših novin, u stražnjem dijelu knjige najt ćete odabrane faksimile-stranice (po jednu iz svakoga ljeta izlaženja) izvadjene iz online-arhiva ANNO.

Željim hvaliti Hrvatskomu štamparskomu društvu s njegovimi predsjedniki i odborniki, ki su mi 40 ljet dugo – od kraja 1983. do kraja 2023. ljeta – dali povjerenje, da sam smio i mogao uredjivati HRVATSKE NOVINE. Željim se takaj zahvaliti svim mojim suradnicam i suradnikom kao i dopisnikom i dopisnicam kroz ovih minulih 40 ljet, ki su svi skupa omogućili moje uspješno djelovanje za HRVATSKE NOVINE, djelo u kom sam uživao od prvoga do zadnjega dana.

S pogledom na ovu knjigu, na ov zbornik triba zahvaliti i svim, ki i ke su suradivali(e) pri nastanku ovoga zbornika.

Ne na zadnje se željim najsrdačnije zahvaliti kod mojih nažalost jur pokojnih roditeljev na materijalnoj potpori a posebno i mojoj obitelji, ka me je čuda puti i dost žrtvovno podupirala u mojem djelovanju pri pisanju i uredjivanju HRVATSKIH NOVIN.

Petar Tyrán

40 ispunjenih i zadovoljstva punih i uspješnih ljet

Stati 40 ljet na kormilu HRVATSKIH NOVIN ostavilo je svoje trage i slijede ne samo na novina i na čitatelji i čitateljica, nego i na meni kao glavnomu uredniku. Ali su to daleko najveć pozitivni utiski, doživljaji, iskustva a pred svim i širenje svisti, znanja i spoznanja, poznanstav i prijateljstav, do kih drugačije najvjerojatnije nikada ne bi došao. Za to sam zahvalan – i onim ki su me „podigli“ u ovu funkciju, onim ke i ki su s manom išli na ovom putu i me sprohadjali, podupirali i hrabрили a ne na zadnje se i s manom veselili svaki petak, kad su novine imali u ruka.

Ovde bi željio posebno istaknuti Mirka Berlakovića, bivšega predsjednika štamparov i Ivicu Mikulu, njegovoga sad jur duga ljeta nasljednika. Njevoj dalekovidnosti a pred svim i velikodušnosti imam zahvaliti moje zgora spomenuto zadovoljstvo u ovom ipak dosta napornom poslu. U ovom redu stoji i na veliku našu žalost 2022. pokojni Klaus Čenar. On mi je bio kroz skoro 50 ljet suputnik - najprvo u folklornom ansamblu Kolo-Slavuju a pak i u HRVATSKI NOVINA, kade je stao u zapravo neprekidnoj borbi za financijski opstanak Hrvatskoga štamparskoga društva (HŠtD).

Kad je 1983. ljeta Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću (HKD) izborilo takozvanu „živu subvenciju“ za sebe, krenuli smo i mi tim putem i konačno se je tadašnjemu predsjedničtvu HŠtD-a, na čelu s Mirkom Berlakovićem i Klausom Čenarom, ugodalo da me najprvo nagovori za ov posao a onda i zaposli kao stalnoga urednika, ki će biti plaćen skupa od Savezne vlade i Zemaljske vlade Gradišća.

Postali smo samostalni, imali smo svoj ured u svojem domu, išli smo dužičak i trnovit put dokle smo nastali „novine svih Hrvatov i Hrvatic“ u Gradišću i izvan, bez razlike kamo ili komu oni pripadaju. A ta napor se je isplatio i je kulminirao u tom, da je hrvatski Savjet za narodnu grupu 2021. ljeti jednoglasno odlučio da ćedu HN ubuduće biti peljajući medij, tzv. „Leitmedium“ gradišćanskih Hrvatov.

Ako govorim o suputniki, smim svakako spomenuti akademika Nikolu Benčića. U njemu sam bezbroj puti našao i dobrohotnoga savjetnika, brižnoga prijatelja i dalekovidnoga suradnika. To valja i za Antu Pranjića, s kim sam mogao snažno napredovati u uređivanju i s kim smo novine zapravo tehnički reformirali. Morem ovde samo neke istaknuti, jer bi daleko prekoraknuo okvir, ali se zahvaljujem svakomu i svakoj od mojih suradnic i suradnikov, jer sa svakom i svakim pojedinim sam posebno i osobno povezan.

Počeo sam svoj urednički posao na zelenom pisaćem stroju Erika, koga mi je posudila a pak i poklonila moja majka. Slijedilo je uredništvo u garaži HKD-a – a ta čas je počela moja uska suradnja s Rosemarijom Stagl. Vjerna moja tajnica i korektorica od prve ure je s manom vjerojatno čuda morala pretrpiti, a koliko puti bi me najradje kamo poslala, ne kanim ni znati. Ali ostala mi je vjerna – iako smo utorkom ponekad i do polnoći i duglje završavali novine, jer su svaku srijedu jutro morale u tiskaru Wograndl u Matrštofu.

To se je kašnje ticalo pravoda i Barbare Leeb. A uredničkim posli mučio sam čudakrat do kasno u noći Romanu Kovač, Karinu Karlić, Editu Pauschenwein (Schuller), Romi Schweiger, Mihaelu Ribarić, Sabinu Kliković a u minuli dvi desetljeći moje vjerne i drage suradnice Andreu Kliković i Ingrid Klemenčić. Svim se od srca zahvaljujem. Sve one ke su se konačno složile s manom, da je najvažniji cilj: konačni produkt, gotove HRVATSKE NOVINE svaki utorak, svejedno kako mučno i naporno je bilo i kako kasno je nastalo ta dan odnosno tu noć!

Upornim djelovanjem postajale su HN sve otvorenije i šarenije. Niti su bile live niti desne, a niti klerikalne ili antiklerikalne. A kako se stoji danas po 40 ljeti? Mislim da smo uspili, u ufanju da sam i ja nešto mogao doprinesti. A danas već nigdor ne pita je li su novine desne ili live, svaki more u nji pisati o svačemu, samo bi to tribalo biti korisno za razvitak i opstanak nas Hrvatov i Hrvatic u Gradišću, Beču, Madjarskoj, Slovačkoj, Češkoj i bilo kade živimo i obitavamo.

No, iza svega službenoga ima pravoda i čuda privatnoga. Spominjam se još dobro kad sam mladomu gimnazijalcu iz Uzlopa, ki je biciklom redovito došao pogledati u ured, dao brojne savjete. Govorio sam mu kako se ovakov posao uz angažman i uvjerenje more obaviti samo uz jaku privatnu i obiteljsku pozadinu, potpuno povjerenje i bezuvjetnu pripomoć iz doma. Moji roditelji su nažalost jur pomrli, no uz njevu gospodarsku pozadinu sam si ov posao stoprv mogao priuštiti, „lajstati“. Potrošio sam u ovih 40 ljet sedam autov i vozio kih šacanih 1,6 milijuni kilometrov. To si samo mojom plaćom nikako ne bi mogao priuštiti. A još važnije: moja žena je stala za manom, bezuvjeto – naravno uz redovito morgovanje i tužbe kada će ovo pak koč prestati – život bez petka i svetka, s maksimalno deset dani do dva tajedne odmora u ljetu, a i u tom času se je takaj sve kretalo okolo novin. Dokle su se drugi vozili ili letili po svitu, mi smo se vozili u Borištof, Filež, Čajtu, Pinkovac, Novu Goru, Stinjake, ali i Uzlop, Klimpuh ili Pandrof, Hrvatski Jandrof, Devinsko Novo Selo, Frelištof, ali i u Požun, Budimpeštu i Zagreb...

Bez podrške moje hižne družice Eve a svakako i moje dice ovoga mojega angažmana ne bi bilo u tom opsegu i intenzitetu. Moja hvala njim je bila od

početka, da sam im naložio zadaće i obaveze, ke su bile vezane pred svim uz moj posao i angažman. Ali su preživili i danas su dio ove naše hrvatske scene, koj smo se poklonili, posvetili u uvjerenju da je dobro, da ima smisla i da se isplati!

Samo dva primjeri, dakle pars pro toto, da znate o čemu govorim:

1. Na čistom početku mi je kuhinja bio ured u privatnom stanu, kade je stol bio okupiran sa zastavami, teksti ke sam lipio na papir i tako napravio prelom za HN.
2. Kad sam predsjedniku rekao na početku da bi tribao za uredničke posle i fotoaparata, to nije bilo po sebi razumljivo. Ali Mirko mi je pak kupio neku kameru, pravoda ne najbolju. A pak to: ukrali su mi ju u kavani u Beču. Fotografirao sam bio pir Lidije Živković i Petra Kölbla u crikvi na Gumpendorferici. Cijeli film s 36 slik sam potroši na detalje predivne Lidijine stinjačke nošnje. Pak smo išli u društvu u kavanu Sperl. A iz nje sam prošao bez kamere. Vjerojatno sam ju bio pozabio. Kad sam se pak vrnuo da ju pokupim, kamere već nije bilo. Mislim da mi Mirko nije stoposto vjerovao, da su mi ju ukrali, misleći da kanim imati bolju. Časna rič: ukrali su mi ju! A meni je bilo tada manje za kameru nego za te slike.

Po 40 ljet na čelu HRVATSKIH NOVIN došao je čas da završim moju službu za Vas i da Vam svim velim bogplati i lipa hvala za Vašu vjernost i meni ali pred svim ovom našem skupnom tajedniku, na čijem čelu sam smio biti punih 40 ljet dugo (od kraja 1983. do kraja 2023.). S 27. oktobrom 2023. sam navršio 68 ljet - i to je krajnja dob ča su mi poslodavci, Ministarstvo prosvjete kao i Direkcija za obrazovanje u Gradišću omogućili da vršim ovu zadaću kao „živa subvencija“ i ku su ukinuli s 31. oktobrom 2023. Tim je konačno ukinut zadnji ovakov konstrukt iz časov austrijskoga saveznoga kancelara Freda Sinovca i zemaljskoga poglavara Gradišća Theodora Keryja. Po Hrvatskom kulturnom društvu u Gradišću, Prezidiju socijalističkih mandatarov iz hrvatskih i mišovitojezičnih općin Gradišća kao i Hrvatskoj sekciji Pastoralnoga ureda sada i HŠtD odnosno HN su izgubile svoju „živu subveciju“ (imalo ju je na početko i Madjarsko kulturno društvo u Gradišću). Namjesto toga je stupio drugi financijski konstrukt, naime HN iz saveznoga lonca dostaju znatno višu financijsku potporu nego još pred dvimi ljeti i tim je moguće zaposliti zasada tri urednike/ice.

A ne na zadnje: Ostanite vjerni mojim nasljednikom i HN!

115 ljet HRVATSKE NOVINE (1910. - 2024.) - kratko o HN

HRVATSKE NOVINE utemeljene su 1910. ljeta u Juri (Ugarska), a 1919. ljeta ukinute odredbom Komunističke republike Madjarske. Samo četire misece kašnje izlazu pod imenom „Naše Novine“. Dvoja ljeta kašnije, 1921. ljeta, zabranila ih je i Republika Austrija jer su tiskane u tada neprijateljskoj Madjarskoj. Pod inicijativom mladih gradišćanskohrvatskih intelektualcev ove novine su nanovo pokrenute u Beču 1922. ljeta pod nazivom HRVATSKE NOVINE, i od tad izlazu bez prekida (izuzevši bojni i pobojni čas, 1942. – 1947.). U nekadašnjoj Ugarskoj, kao i u novoj Republici Austriji gradišćanski Hrvati su prošli kroz teška vrimena, pred svim i u pogledu na priznavanje jezika, školstva, ter na svaki način i tiska. U novoj domovini Austriji pojavile su se teške asimilacijske tendencije, pak su HRVATSKE NOVINE tražile potporu novoosnovane Hrvatske stranke (1923.), ka je bila samo kratkoga vijeka. U sljedeći ljeti pravni i politički položaj sada gradišćanskih Hrvatov u Austriji minjao se je kroz 20. stoljeće, ovisno o asimilacijski tendencija većinskoga naroda. A situacija u Madjarskoj za tamošnje gradišćanske Hrvate nije bila za ništ bolja. Rezultat se more viditi i u nedavno objavljeni broji iz popisa stanovništva u Madjarskoj u 2022. ljetu.

Tajednik gradišćanskih Hrvatov HRVATSKE NOVINE su do danas jedine novine na gradišćanskohrvatskom kao dijelom i na hrvatskom standardnom jeziku, iza kih je već od sto ljet skoro neprestanoga izlaženja. Samo su u 1922. ljetu prestale izlaziti nekoliko misec dugo, a za vrime Drugoga svitskoga boja pak u pobojni čas (1942. - 1947.) takaj nisu mogle izlaziti. Povijesno područje kade danas živu i obitavaju gradišćanski Hrvati – prije zapadnougarski i austrijski Hrvati – danas je podijeljeno na teritorij savezne zemlj, pokrajine Gradišće u Austriji, na zapadnu Madjarsku, jugostočnu Slovačku a zadnje ostatke na jugu Moravske, Češke. To diljenje po raspadu Austro-Ugarske Monarhije i povučenje novih granic dopeljalo je i do podjele med samimi tadašnjimi Hrvati i Hrvaticami, a 1921. ljeta su dolaskom u novu državu Austriju ostali bez nekadašnjih kulturnih centrov kako su to Šopron, Jura i Sambotel, ki su ostali u Madjarskoj, a Požun (Prešporak/kasnija Bratislava) u današnjoj Slovačkoj.

Činjenca je da gradišćanskohrvatsku kulturu uglavnom činu folklor, tamburica, prije svega bogata riznica hrvatskih jačak (dijelom i madjarskoga ili slovačkoga porijekla), pjesmice kao i vjerska a pak i svitovna književnost, usko vezano uz Katoličansku crikvu i crikvene dostojanstvenike kao i kantore učitelje i učiteljice. Duhovniki, uz gradišćansku inteligenciju, su pokrenuli HRVATSKE NOVINE, a kao prvi idejni začetnik ovde je duhovnik Martin Meršić stariji. Cilj tada novin je bio nacionalno osvistiti Hrvate,

V. b. b.

naš Tajednik pojedini broj 809

NASIM STRTELJEM I POVJERENIKOM!
Današnjemu broju priloge su uplatnice, počinje opet

I. leto. Győr, sabotu 1. januara.

NEODVISNI GLASNIK GRADIŠČANSKIH

VI. leto/br. 1 Beč, 5. januara 1952

NAŠE NOVINE

Društveni, gospodarski i zabavni list.

Pogled nazad i napred

Jedno ljeto je prošlo, a drugo došlo. Na svakom novom pragu si pretašiljavamo, ča će nam ili bi nam mogao ta prelar prik praga donest.

Mi u našem malom okrugu smo bilasna za naše male rodna manjinu. Kad se bilas se pover pod sve dohotke i v ljeta. Načinimo sada ta pover Zamislo najprije dohotke moramo ovde uzet probuditi koga kulturnoga društva u jank govori i članki smog toga našega centralnoga daće i mogućnosti u život prvi mak svojega obnoviti turko društvo velik i us pjesme u Prodišofu, ki je rodnoga sastanka u pretpri kamari prilikom Milovedice zaista opet narodni sastan hrvatski rodoljubi iz svih i ne sjedišice Kulturnoga društva daljnji dobitak za narocivanje

21. JAN
PREGOVORI O AUSTRIJSKOM
Konačno čedu se svejedno opet nasti govori o austrijskom državaom ugov

Predplaća:	Izhaja vsaku sabotu.	Pinezi ter rukoj
o leto 4 korune	ODGOVORNI UREDITELJ	ŠŠS
leta 2 .	DR ŠTEFAN PINEZIĆ	Győr, Ba
misece 1 .	SOPRONI.	

Naš program.

Zdravi bili, brati! Zdravi po rsi kraji skoga razšicani hrvati! Vidin, da me o gledate i vsi začudjeni piate: da sam ja i ča sam došla k vum? Da sam . . .

Ja . . .
ne? A . . .
? A za . . .
skoj d . . .
e . . .

kat, ča je svit spametr prava svitska znanost tal kot sviča suncu.

Rado ću vam povidit domovine. Ovde imamo bade? stala naša zibka, du na . . .
Da . . .
e, da . . .
nje za . . .
e . . .
še No . . .

HRVATSKE NOVINE

Izhajaju vsaki četrtak Glasnik gradišćanskih Hrvatov.

Rukopisi i predplatka šalju se na naslov: „Hrvatske Novine“, Wien V. Bez, Margaretenplatz Nr. 7

Vsaki broj stoji 700 krun

Sloga je moć!

Leto I. U Beču, 23. decembra 1922.

Hrvati!

Srdžno vas pozdravljamo, kad stupimo s ovini reči pred vas. Zasigurni smo, da ćemo ovini novinami usliši jednu zdevu želju.

„Hrvatske Novine“ čedu bit vaš stalan pretelj, ki će vas uputil va mnogih vaših postih, vam uskriti za dušcke zimske večere ipu zabavu i unasit tekera pripojenja, ke se godde po svila.

„Hrvatske Novine“ zajt čedu vsakamor, kade stanuju Hrvati: va Gradišće, va Ugraku i va Ameriku, da našim donoročcem narasitaju, lekov je naš stališ, i da va njih sobdržimo ljubav k domu ter da jim kažemo, kako mila i draga je ta zemlja, ku su naši: predeči i oci njevim potom i krečjom posevili, da je vidne poljeenje i je isto tako krasna, kol su i druge, ter da nima nigdor uzroka, sramovali se zalo, da je Hrvatica njegova mati.

Hrvati!

O Hrvati, narod mali, Sianmo gori, dost amo speli! Prestat mora dugi san — Zora puca,

Novo leto, Dane su m Branmo se Zora puca,

Ki nam sta Čedu Cet + „Kršćanki“ Zora puca,

Ki nam sta . . .

„Hrvatske Novine“ pisano našu Kod nar dođe s kom i s nami daju Postavi se va red, pomoz nam! Dojde li zamučen i se tuži: „Po tudjih grudah

2009

Gradišće
Kalendar
2009

V. b. b. Kršćanske Hrvatske Novine

Gena: Jedan broj 45 K, na jedan masec 200 K. — Planje se šalju uredniču: Kršćanske Hrvatske Novine, Klittsee. Pinezi se šalju upravniču: Kršćanske Hrvatske Novine, Wien, VIII., Sirozalgasse Nr. 8.

Fotokolaža: Zsolt Dévai

ali prije svega su si same dale zadaću političkoga ujedinjenja ove „stare hrvatske dijaspor“. Prvi broj HRVATSKIH NOVINA izašao je 1. januara 1910. ljeta s podnaslovom „Društveni, gospodarski i zabavni list“. Jur prema tadašnjim tendencijam uredništva, HRVATSKE NOVINE su minjale podnaslove u „Politični list“, potom u „Politični, gospodarski i zabavni list“, ter su 1920. ljeta dostale podnaslov ki nosu i danas: „Politični, gospodarski i zabavni tajednik“. Sada jur duga ljeta dugo izlazu s podnaslovom „TAJEDNIK GRADIŠČANSKIH HRVATOV“ i s geslom „Sloga je moć“.

Petar Tyran

Im 115. Jahre ihres Erscheinens

Die Wochenzeitung HRVATSKE NOVINE, die nun schon im 115. Jahr ihres Erscheinens steht, ist neben der mittlerweile zweiwöchentlich publizierten Kirchenzeitung der Diözese Eisenstadt „Crikveni Glasnik“ (seit 1946.) die einzige, die in burgenländischkroatischer Sprache erscheint. Dieser Sammelband ist der Versuch einen zugegebenermaßen nur cursorischen Blick auf die Geschichte, Sprache, Kultur, die Aufteilung des ehemaligen westungarischen Raumes auf die Länder Ungarn, Slowakei und Österreich und auch Südmähren, und vor allem das Printmedium HRVATSKE NOVINE zu geben. Folklore, die Tamburica (seit 1923 im Burgenland, vorher schon in Wien) sind wichtige Bestandteile der burgenländischkroatischen Kultur, Lieder und vor allem die Literatur auch mit einer engen Bindung an die Kirche und deren geistliche Vertreter. Diese standen am Anfang auch hinter der Idee der HRVATSKE NOVINE standen (vor allem der Priester Martin Meršić sen.). Das Ziel war bei den Kroaten Westungarns (der grössere Teil davon ab 1921 Burgenland), eine nationale Bewusstseinsbildung zu schaffen, ebenso wie die politische Zusammenführung der damaligen westungarischen Kroaten. Die erste Ausgabe der HRVATSKE NOVINE erschien am 1. Jänner 1910 mit dem Untertitel „Zeitung für Gesellschaft, Wirtschaft und Unterhaltung“. Heute ziert die Zeitung der Untertitel „Wochenzeitung der burgenländischen Kroaten“ und das Motto „Einheit ist Kraft/Macht“.

Aufgrund der instabilen politische Situation der Volksgruppe am Anfang des 20. Jahrhunderts wurde die Zeitung durch einen Beschluss der Kommunistischen Republik Ungarn 1919 vorerst eingestellt, doch schon vier Monate später erscheint sie wieder unter dem Titel „Naše Novine“. Aber schon 1921 wurde die Zeitung von der Republik Österreich verboten, weil sie im damals „feindlichen“ Ungarn gedruckt wurden. 1922 kam es durch die Initiative junger, jetzt schon burgenländischkroatischer Intellektueller zu einer Neugründung unter dem Titel HRVATSKE NOVINE. Seither erscheint die Zeitung – mit Unterbrechung von 1942 bis 1947 – bis zum heutigen Tage und steht mittlerweile im 115. Jahr ihres Erscheinens.

Fotografije na lijevoj stranici:

- 1 Rajmund Wagner i Klaus Čenar (†) čestitaju rođendan Ingridi Klemenčić i Andreji Kilković (2015.)
- 2 Rajmund Wagner, Ivica Mikula, Gizela Čenar i Rita Jandrišić čestitaju rođendan Klausu Čenaru (* 1951.)
- 3 Sekretarice HŠTD-a suradnice HN Andrea Kliković (lijevo) i Ingrid Klemenčić u uredu u Željeznu (2016.)
- 4 Tehnički meštri na računali i kompjutori i za programe Ante i Mihael Pranjić (2010.)
- 5 Petar Tyran i zemaljski poglavar Gradišća Hans Peter Doskozil, zemaljsko odlikovanje 2021.
- 6 Pri simpoziju »100 ljet HRVATSKE NOVINE« u Hrvatskom centru u Beču (2010.)
- 7 Kolaža HN prilikom »100 ljet HRVATSKE NOVINE« (2010.) u KUGI u Velikom Borištofu (2010.)
- 8 Katarina Tyran sa studenticama Berlinske slavistike na pohodu uredu HN u Željeznu (2010.)

fotografije: Petar Tyran

Petar Tyran i Mirko Berlaković (1984.)

foto: arhiv HN

Mirko Berlaković

Gdo smi pisati u HRVATSKE NOVINE? (u HN 1983.)

Opet jednoč se je održala generalna sjednica HŠtD-a. Rastresalo, debatiralo, predlagalo se je. Bio je i lip broj ljudi nazoči, ako se miri po broju diozimateljev na sjednica prošlih ljet. Još i s Poljanci i Hatov su našli Hrvati put u „shranjene“ Širokane. (Samo iz sredine, ka se diči tim da je ona najbolji hrvatski kraj Gradišća, našli su samo trimi put do sjednice.) Kad sam se vratio domom, slučajno sam se sastao s mladim človikom, studentom. Znao je da baš idem s generalne sjednice HŠtD-a, pak se upusti s manom u sljedeći razgovor:

„No, ter ča ste zaključili na generalnoj sjednici. Po koj liniji će se u budućnosti peljati HŠtD?“

„Ča misliš pod „linijom“ - odgovorim, znajuć kamo on cilja.

„No, do sada niste imali vlašće linije. Životarili ste samo kao ‚Anhängsel‘ (privisak) HKD-a.“

„Kako pak to? Ne održavamo li uvijek svojih skupšćin, kade na demokratski način odibiramo ljude u naš odbor? A kako si mogao jur mnogokrat čitati u HN, stalno prosimo sve Hrvate, a posebno mlade ljude za suradnju, da izrazu svoje misli, svoje ideje. Ali zvečega smo zaman prosili i čekali. Jednostavno nije bilo odziva. I ti bi se jur bio mogao već puti pojaviti u HN.“

„Kako ja morem ča napisati, kad mi vi to u vaši konzervativni novina itako nećete otiskati?“

„Da li se je jur ikada dogodilo da si nam ča poslao, a da ti nismo sve odštampali?“

„Ne. Ja uopće ne pokušavam nešto napisati, jer znam da mi nećete toga donesti!“

„Oprosti F., ali dokle ne pokušiš pisati, i dokle ti se ne vrati nijedan manuskript bez toga da bi se bio otiskao, nimaš prava ovako govoriti. Ovo je zlonamjerno potvaranje.“

Ovako ili slično sam jur nekoliko puta bio napadnut, a obično od ljudi ki ne suradjuju, ili ki su znamda kanili koga toga osobno napasti (uvrijediti), ča nismo mogli dopušćati, jer su to bile stvari, ke bi bile završile na sudu.

Ne znam ča zapravo neki ljudi očekuju. Bi se znamda morala u HRVATSKI NOVINA (HN) omrazivati naša centralna društva ka se boru za ispunjenje naših prav? Kako se more nam predbaciti da „plujemo“ samo na liniji HKD-a? Na prvoj stranici naših novin, odmah uz naslov pise: SLOGA JE MOĆ. Samo u slogi vidim mogućnost da i nadalje moremo kao manjina hrvatske narodnosti postojati. HŠtD je ogovorno za širenje hrvatske štampe u Gradišću. Svi smo jednako zainteresirani da budu HRVATSKE NOVINE čim atraktivnije i aktualne. One ne smu biti podložne nijednoj partijskoj liniji, niti bilo kakovoj grupi ili grupaciji. One moraju stati svakomu na raspolaganje.

Jedina linija HN je gajenje hrvatstva u Gradišću. Zato morem i mirne duše reći da su HN svakomu otvorene, svakomu našem društvu i svakomu pojedincu. One stalno nudu mogućnost da se u nji predstavu nove mogućnosti i nove ideje. Niti odbor, niti urednik su ikada pitali pisca-suradnika da li pripada desnoj, livoj, crikvenoj, protivcrikvenoj ili bilo koj drugoj strani. Po mojem mišljenju moramo svakomu Hrvat u ostaviti slobodno da sām izabere svoju ideološku liniju. Ako se znamda momentano u Hrvatski novina piše - kako mi je to ta mladi prijatelj predbacivao - konzervativno i klerikalno ili kako je on to nazvao „po liniji HKD-a“, onda nije za to krivo niti HŠtD, niti je kriv urednik, niti su krivi ljudi ki pišu i suradjuju u HN. Svaki će, naime, tako pisati kakovo je njegovo osvidočenje. Krivi su onda jedino ti ljudi, ki ne pišu u HN. Kad bi oni ulovili za pero, pojavljivale bi se u našem jedinom tajedniku i druge misli, „progresivne“, „napredne“, ili kako god bi je nazvali. Ali nikako se ne more potribovati od konzervativca da piše pogresivno, revolucionarno, ili od klerikalca da piše antiklerikalno, i obrnuto, jer nigdo ne more pisati protiv svojega osvidočenja. Ako bi gdo to ipak pokusio, onda bi to bilo neiskreno i moralo bi se gledati kao laž. Ada, dragi prijatelj F. i svi mladji i mladi Hrvati. Sjedite za stol, ulovite za olovku i počnite pisati. Ispraznite si vaša srca. U HN ima dost mjesta za sve vaše iskrene brige, skrbi, probleme i ideje. Ako vam pak koč ki starji „pokontra“, onda nekate biti zbantovani. Ne! To bi bilo najgorje ča bi mogli učinjiti. Nego, ponovno ulovite za olovku i odgovorite, razjasnite i branite svoje mišljenje. Mi živimo u demokraciji, a HRVATSKE NOVINE su najneodvisnije novine Austrije. To vam garantiram ja kao predsjednik HŠtD-a i svaki pojedini član našega odbora. Nekate stalno rovati i bluditi u proslošti. Živite u današnjici. Ali budimo fer. Nekamo osobno napadati. To je samo znak manjkanja kulture, svejedno da li ta lična napadanja dolazu od mladoga ili staroga človika. Zato u HN ne smi i neće biti mjesta za nje. Za takove posle stoju sudstva na raspolaganje. K „dobromu tonu“ novinarstva sliši i to da se članki potpišu punim imenom. Ako sva naša drustva i svaki pojedini iskoristi priliku i počne suradjuvati (ne na padati) u HRVATSKI NOVINA, onda bi one zaista postale platforma, na koj bi svaki pojedini jednakopravno mogao raspravljati i pretresati svoje probleme, pokazati na stvari ke bi se mogle popraviti, mogao bi predstaviti nove misli, nove ideje, nove pute, ča bi mi sa strani HŠtD-a sigurno pozdravili. Kad sam pozivao na generalnu

sjednicu, pisao sam: Dojdite – čekamo vas – tribamo vas! To i sada valja i će uvijek valjati. Dojdite, mladi prijatelji Hrvati, pojavite se u HN. Uredite je po svojem ukusu, napravite je atraktivnima i za mlade ljude. Na vami mladimi leži dužnost da dalje gajite bogato jerbinstvo ako smo mi preuzeli od naših ocev, a ko vi naprik zimljete od nas i, ufam se, ko ćete dalje dati onim ki ćedu za vami dojti. Vi ćete biti optuženi ako se koč bude pisalo u ki novina: Bivši Hrvati – Hrvati u Gradišću. Srdačno vas pozdravljam i ostajem vaš Mirko Berlaković, predsjednik Hrvatskoga štamparskoga društva (1983. u HN).

Sjednica HŠtD-a u 1970-i ljeti; s lijeva: Franjo Milković, Erika Berlaković i Feliks Horvat

foto: arhiv HN

V. b. b.

HRVATSKE NOVINE

Izhajadu vsaku sobotu

Rukopisi i predplaća šalju se na naslov:
„Hrvatske Novine“,
Wien V. Bez., Margaretenplatz Nr. 7
Vsaki broj stoji 10 grošev

Glasnik
gradišćanskih Hrvatov

Sloga je moć!

Predplaća znaša: za leto dan . . . 4.80 šil.
za pol leta 2.40 šil.
za četvrt leta 1.20 šil.
Za Ugarsku za četvrt leta . . . 12.000— u. K
jedan broj stoji 1.100— u. K
Za Jugoslaviju na leto 100— din.
Za Ameriku 3— dol.

Leto IV.

U Beču, 9. januara 1926.

Broj 1.

Našim štiteljem i širiteljem.

Jedan broj „Hrvatskih Novin“, kot vsako leto, i sada nije izašal.

„Hrvatske Novine“ čedu i letos starom cenom i veličinom izhajat.

Pretplaća znaša:

na celo leto 4,80 šilingov,
na pol leta 2,40 šilingov,
za četvrt leta 1,20 šilingov.

Pojedini broj stoji 10 grošev.

Za Ugarsku su iste cene.

U prvom broju su priložene poštanske uložnice i prosimo naše pretplatnike, da izvršavaju s timi tačno pretplaću, ar drugačije bi im morali novine obustavit.

Prosimo naše širitelje, da na poštanskoj uplatnici tačno napišu koliki je broj pretplatnikov, koliki su platili na četvrt, na pol i celo leto.

Kade se pobere po svakom broju plaća, prosimo naše širitelje, da odmah po svakom broju pošalju pizeze i na uplatnicu odzad napišu, za koliko kusiecv i za ki broj su oti pizezi.

Amerikanske pretplatnike prosimo, da pošalju tačno pretplaću, ka znaša 3 dolare na leto, ar drugačije moramo im novine obustavit.

„Hrvatske Novine“ poznaju Hrvati po celom Gradišću i mi si željimo, da budu je obdržali u takovoj ljubavi, s kakovom ljubavom su pisane prema našem rodu i našoj domovini Gradišću.

Uredništvo i uprava „Hrvatskih Novin“.

Na početku četrtoga leta.

Za naše Hrvate u Gradišću jedine novine počnu četrtio leto svojega delovanje. Nije zadaća novin, da one povu je li su spunile u ovom vrimenu svoje zadaće, to mora da prosudi narod sam. Jedno je sigurno, da su obljubili novine,

da je potribuju naši Hrvati i da su postali kod mnogih i mnogih Hrvatov prvorazredna potriboća.

Kako smo ovo dosegli? Trsili smo se, da spunimo ona obećanja, ka smo dali u prvom broju naših novin 'pred trimi leti. Branili smo naše hrvatstvo proti napadajev, zbudjali smo narodnu svist, nagovarali smo naš rod na kulturna i gospodarstvena udruženja. Služili smo im na zabavu, uznarli pripetenja širom barom po svitu.

Učinili smo to vse s ljubavom. Ar dobro znamo, da dobar sad urodit more samo ono delovanje, ko ima svoj zviranjak u ljubavi. Zato nismo sijali mržnju, nismo huskali, ar mržnja i huskanje ima samo zle posledice.

U Novom letu ćemo ov smir obdržat i pravom kršćanskom ljubavom nastavit naše delovanje. Bog pomozil!

Novo leto u Gradišću.

Ne počne se čemernim zlamenjem. Političke stranke u zemaljskom saboru su se ujedinale, obstrukcija socijaldemokratov je prestala i tako je pak uspešno delovanje opet omogućeno. Ča je bila cena, da su soć. demokrati prestali s obstruiranjem, oto se sada još ne inore povidati, pokidob se s takovimi posil političke stranke ne pašćidu pred občinstvo. Ali oto nit nij važno. Važno je, da je delovanje zasegurano, ča je za Gradišće jače potriбно nego u barkoj drugoj zemlji Austrije. Nijednom zemljom ne zahaja država Austrija tako mačavoga, kot svojim Benjaminom Gradišćem. Proti ovoga je jedino vračtvo, da se barem gradišćanske političke stranke ne pobijaju med sobom nego skupnom meoćom izsilu iz države iz saveza ono, ča pripada Gradišću polag pravice i reda.

Ali ne samo zavolj mačavoga zahajanja prema Gradišću od strani saveza (Bunda) mora da sili na skupadelovanje vse stranke u Gradišću, nego i nevoljni položaj gradišćanskoga stanovništva. Stanovništvo ne čeka od svojih zastupnikov čudesa, ali čeka, da pokažu svoji zastupniki barem dobru volju na odpravljenje

nevolj. Kako misli naš narod, i to s pravicom, se je pokazalo na spravišću u Gornjoj Pulji, kade je narod ogorčeno protestiral proti nepravici dohodarine. Koliko smo jur od ovoga pisali, ali zaman. Kad će se jednoć uredit ovo pitanje? Ovo je takova nevolja, ka se da odpravit s dobrom voljom.

Al pomoć se mora onde, kade se da. Gospodarstvena kriza, pod kom trpi danas cela Austrija, se ne da odpravit od danas do zutra. Velika nezaposlenost nima uzroke svoje u čemernom delovanju uprave, nego u obćinskom gospodarstvenom položaju. Je bilo i pred bojem teškoć, ali takovih kot sada zdaleka nismo poznali. A najveće zlo postoji u tom, da nimamo ufanja, da će se cel položaj preobrnut na bolje u Novom letu.

Drugačije se stojimo s našim hrvatskim pitanjem. Istina je, da imamo zaposleno med činovniki i državni i zemaljski namešćeniki vrlo maljucak broj zaposlenih Hrvatov. Niti kod žandarmerije, niti kod financov. Da potribujemo, da i tamo dospenu naši ljudi je od sebe razumljivo. U današnjoj nezaposlenosti moramo s dvostruknom meoćom potribovati i gledat, da bude i ovde učinjeno potriбно.

Zemaljskoj vladi osebujno zemaljskomu poglavaru Rauhoferu moremo zahvalit, da su se naše pravice delom spunile. Na sridnoj i građanskoj školi u Zeleznu se podučava od Novoga leta hrvatski jezik po tajeđni 4 ure. Pravda još manjka ovo na preparandiji u Oberschützen. Ali mora dojt i tamo.

Ča se spuni na jednoj strani ne smimo zgubit na drugoj. Ne kanimo se vkanit, da dela jedan del činovnikov vsom meoćom na istiranje hrvatskoga jezika iz ljudskih škol. To činu proti volje i nakanjenja odgovornih faktorov u Gradišću. Da su ovi ljudi tudjinci, to je jur obćinsko poznato. Manjkanje hrvatskih učiteljev im ovde dobro pomaže. A hrvatske učitelje izobrazit se krati naša jedina preparandija u Gradišću prosto tako, da je ne zemu u školu, ne dopušćaju im študiranje. Pozitivni slučaj su predani od dotične strani zemaljskoj vladi i zemaljska vlada je morala energične korake poduzet, da budu za dojduća vrimena takove nepravici zabranjene. Samo hrvatskih učiteljev je malo, i

PODLISTAK

Jože Jurčić:

Kći varoškoga suca.

(9. nastavak.)

„No da ča neg znamo, no de ča!“ mu pošeže Bojec u govor.

„No“ — reče Podplatnik — „naš poglavar ima nekoga monaha (fratra). Ta zna štat i je još i druge naučil; takaj i toga Talijana, toga mladoga. A ta je negde dostal knjige, odanle odzdol iz Venecije je dostal knjige, u kih se štije tako zapisano, da človik more lako samoga vruga dozvat; i ta vrug pomaže človiku, da vse učini, ča hoće.“

„Kako se dozove ta vrug?“ zapita Bojec.
„Toga nisu povidali. Ali povidaju, da je Talijan, ki je kod poglavara, nekomu ribaru u Krakovu ukrad črnoga mačka, ki je imal belu lisu na repu. Toga mačka je odnesal za rep k potoku Ljubljani uko jedinašte ure po noći. Onde ga je privezal za vrbov grm i ga rasparal ter mu živo srce znel iz tela. To srce je s nekarkovom maščom namazal i je onda dal kćeri varoškoga suca. Zato je pak morala pojt s njim, kamo je hotil.“

„Dobro povidano je to, ča nij istina?“ zapita Bojec.

„Zaista, vrlo dobro,“ mu odgovori jedan.
„A kako si ti to vse doznal?“ zapita Podplatnika.

„Kako sam doznal? Ja nisam ništa doznal. Moja žena je tako zviata (zvijana), da ona vse dočuje. Mojoj ženi je povidala neka suseda, a ta je vsu istinu čula iz ust one ženske, ka je služila kod kćeri varoškoga suca.“

„Ada će bit jur to vse istina, žene znadu, one imaju dobre nose. Pak ča misliš ti, Podplatnik, i mi vsi, ča mislimo, je li je zaista zemaljski poglavar zaprl našega suca, ili je to prazno povidanje med nami, kako se povidat, ča mislimo? I ako mislimo, da ga je zaista, pitam ja i mi vsi pitamo, je li nam to škodi, ili nam ne škodi? I ako nas nima gdo odsudit, ako vsu noć ne virostujemo, mislim, da nam ne škodi, ada nam ne škodi. Ča nij tako?“

I nigdor ne bi bil Bojcu pogovoril, kad se ne bi bil Kolčac naglo spomenu, da mu je u velikoj nevolji i neprilici ravno varoški sudac naklonil i priskribil tu službu, s kom si zaslužuje svoj kruh; zato je imal u tom hipcu toliko muškoga dušnoga spoznanja, da je rekao: „Znate ča, to nij tako, kot si rekao ti, Bojec. Gospodin Sumerek je bil pošten muž, na to ču ja trikrat prisće. Dokle je on bil ovde, nij se nikomu

u varošu mogla pripetit nepravica, da on ne bi bil stal proti tomu na noge. A sada, kad je on zginul, je li je sada zaprt ili je li još po svitu pohaja, kot on, ki si ne more mesta najt, vsejedno, ov čas je jur dost ljubljanskih varošanov poubijanih od poglavarovih ljudih. I Bog zna, je li i od nas koga ne čeka ča spodobnoga. Zato ja tvrdim, da nam škodi, ča varoškoga suca nij.“

I Bojec, najmudriji med njimi, si je hitro razvagal, ako se varoški sudac povrne najzad na sudački stolac, bi tegnul zviditi, da sam ja tako i tako mislil od njega. Zato je Bojec s mlednom svojom surom glavom zaklimal, s sulicom (spiesom) u tla udrl i rekao: „Pokle Kolčaca poznaj, ga uvek poznaj kot dobroga i spametnoga. Istinu je povidal i ki veli, da ju nij, tomu ču ja šegu (glavu) razbit, ja sam.“

Znam, da bi bili ti srčeni muž još već zanimljivoga uganjali ta večer, kad ne bi bili ravno sada zagledali trpu Auerspergovih čuvarov, ki su od onoga prlje spomenutoga večera kot varošu na prkos (Trotz) jad, vsaku noć hodili okolo. Bojec i tovaruši, miroljubni neškodljivi mužići, su se bojali kakove svadje s oholimi vojaki, zato su se hitro svanili vsaki kamo je mogal, kot pipiči pred ptićem.

Migljajuć je gledal misec krez gustu maglu na Ljubljanu, kot da bi malo maril za te za-

Novine za gradišćanske Hrvate – ča sve bi to tribalo biti?

Osobito je čutljiva problematika manjinskih novin, tako i HN. One bi morale, ar su jedine svitovne novine za hrvatsku manjinu u Gradišću, svakomu, pod svaki uvjeti odgovarati, a to je potpuno nemoguće. Ako to znamo, onda se ne bi smili kao primadone zbantovati na tom ako nam nešto nije po pršonskoj volji i odmah otpovidati novine. Tako si sami sebi smanjivamo narodnu podlogu i tiramo našu manjinu u asimilaciju. I mi sami smo pripremitelji asimilacije, akoprem znam da to nije namjerno ali s našimi čutljivimi postupki to ipak ubrzava proces. Ča nam ostane ako otkážemo jedan zviranjak hrvatske riči? Slušamo onda redovito radio i gledamo tv-emisije, idemo redovito na hrvatska spravišća, u crikvu, govorimo i u društvu hrvatski? Ili se jako zgledamo na one malobrojne, ki ne razumu hrvatski i dojdu na naše predstave i za izliku je porinemo u prvi red. Čuda primjerov iz naše prakse bi vam mogao povidati na tu temu.

Ada HN ćedu biti naše ako je skupno podupiramo financijski (naručimo i se pretplatimo!), čitamo, pišemo za nje i pod svaki uvjeti i podupiramo i ne kudimo je ili napadamo zbog nečega u svakoj priliki.

Svitske, globalne visti. Svakako moramo biti informirani o događaji u svitu, osobito iz onoga kruga u kom mi sami živimo i ča nas tangira. Ali na prvo mjesto moramo staviti istinitost, i onda, ako to ne odgovara našem ukusu, i temeljito rešerširati po sadržaji.

Austrija (ali i Madjarska i Slovačka). Uz svitske visti nam mora biti pred nami zemlja u koj živimo i one zemlje u ki živu Austrijanci nimškoga jezika (a tako i Madjari i Slovaki), hrvatska grupa po susjedni zemlja, bez naginjanja na osudjivanje i ideološko interpretiranje.

Domaći glasi iz Gradišća, Beča i gradišćanskohrvatskoga kulturnoga prostora. Ne smimo jako rešetati med visti o našoj narodnoj grupi po našem, ideološkom osvidočenju. Visti tribamo, informacije, stvarne događaje. Nikada ne smimo zabiti, da je već Hrvatov nego mislimo (ar neki to taj!), i svi pripadaju toj grupi, svejedno kako je mi prosudimo po naši kriteriji. Nije na mjestu primjenjivanje iz povidajke: Dobra simena u pladnje a snitljive med otpatke. I po njevom ponašanju nas ocjenjuju i oblikuju svoje mišljenje o nami, našoj kulturi, našem jeziku, našoj vjeri...

Kultura, povijest (u prvom redu A, H, SK, CZ [Moravska]). Sām se čudim, koliko malo znamo o nami i ne trudimo se, da bi same sebe bolje upoznali i popunjavali sve prazne škulje našega znanja. Preuzimamo tudje procjene (čudakrat nazlobne), misli, govore i folišne visti o nami sami i mislimo, da većina mora imati svenek pravo. Moramo se truditi da idemo

podrobno u našu istinitu prošlost i da se onda borimo pred folijsnim informacijama za ono ča smo upoznali kao pravično i pravo. Naš narod je sada jur skoro 500 ljet na ovom prostoru i ravnopravan je susjednim narodom. Pripeljao je zemlju današnjem dobrostanju, ada ima ista prava kao i svi drugi državotvorni narodi ovoga prostora.

Jezik. Do danas neriješeni, neprihvaćeni problem skupnosti. Znam, da nam je mentalna pačka, da ne moremo kao Nimci, Madjari, čak i Švicarci prihvatiti jednu jezičnu normu, ku smo si sami izdjelali s rječniki, gramatikom, povijesti književnosti i obdjelanjem naše prošlosti. Nikomu u Nimškoj ne bi palo na pamet, da je potribno u školi podučavati i pisati na Plattdeutschu, Madjarom, da se mora upeljati Palocki, Austrijancem, da se moraju rediti po Tirolskom. Čak i u Švicarskoj je podučavanje na Hochdeutsch ali u društvu, doma medjusobno razgovaraju Schwitzerdütsch. A mi nismo u stanju rješiti ta problem sada jur 150 ljet, a imamo normu!

Politika. Moram poseći za 1. br. „Naših novin“ iz 1910. ljeta. Ne ćutljivo, strastveno politizirati. Nam moraju biti sve dopuščene austrijske, madjarske, slovačke stranke ravnopravne i trsiti se moramo za objektivno izvješćavanje o njevom djelovanju i kako se ponašaju naši gradišćanski Hrvati prema njim i kako sudjeluju s njimi. Nikada ne smimo zabiti, da gradišćanski Hrvati stanuju i u Madjarskoj, u Slovačkoj i u Moravskoj i oni imaju pravo na svoje političko mišljenje, ko mi s austrijskoga gledišća ne moremo uvijek dobro prosuditi. Triba tolerirati i poštivati procjene i iz drugih hrvatskih novin s autori, ki zastupaju svoja mišljenja i dostkrat znamda ne odgovaraju našoj situaciji. Nije jako pametno zbantovati, vrijedjati ljude, Hrvate s drugim mišljenjem, zato nimamo nikakovo pravo! – ako ne kanimo naglasiti našu zapadnoeuropsku superiornost, da ne velim prepotentnost.

Slikovni materijal, karikature, Piloradić. Danas bez toga ne moremo! Nažalost se naše društvo potpuno preodgojilo na vizualno i uči se, načinja svoje mišljenje po slika, ke ali imaju jako suženi vidokrug i nikada nam ne moru dati pozadinu i ćudakrat zapeljaju na krive zaključke. Potribno je ćim već karikaturu, Piloradićev u duhovitom, oštrom tonu ali pravično.

Kurioziteti, posebnosti naše i susjedov. Kratko, jezgrovito.

Hrvatska. Sigurno moraju HRVATSKE NOVINE informirati o staroj domovini ali pregledno, ne u podrobnosti, do zadnjega kuta. Naši ljudi ne poznaju prilike u Hrvatskoj. Mnogi naši ljudi nisu na ćisto s geografijom ni s hrvatskim govornim područjem unutar hrvatskih granic. Neki zvana morja i Zagreba ne poznaju ništ (a bilo bi toliko lipote, kulture, znamenitosti, skupnoga ća nas povezuje).

Noviji mediji, digitalizacija. Ćim intenzivnije prilagodjivati naše društvo na izmjenu staroga abc-društva, na digitalno. Znamda, za stariju generaciju je to dosta mućan put ali odgovornost je pri mladi, za nje se to mora načiniti i je uvezati u ta proces bez štentanja (sada je jako dobra prilika za to!), neka nam pokažu, kako to funkcionira u svi svoji detaljni aspekti.

Forum štiteljev (jako važno). Izgradjivati triba forum štiteljev. Ali ne dvojezićnošću, nego intenzivno u našem mediju na našem jeziku!

Jasnija strukturizacija novin. Znamda bi mogla biti jasnija strukturizacija po stranica, da bi se ljudi naučili, kade moraju što iskati. Osebito je važna zadnja stranica, ar ljudi čudakrat počinju čitati odzada ili od športa.

Šport. Današnji svit živi od športa – i naš! U športu je čuda dinamike, identifikacijske mogućnosti, zanimanja, ispunjenje praznoga vrimenta...

Najave. Programi, ča je svega u budući tajedan, humor itd., itd...

Identifikacija. Čim već se moru naši ljudi identificirati sa sadržaji, s jezikom, usmirenjem i oblikovanjam, tim već su novine njeve, akoprem je za to potriban odredjeni stupanj samosvisti i odgovornosti za budućnost. Ne javkati, činiti, djelati u najmanji koraki koliko je moguće. Ufam se, da će negdo izviditi kakova je današnja akceptancija novin, da bi se moglo po narodnoj logiki nešto poduzeti u jačanju duha i odgovornosti za novine.

*Jakob & Petar Tyran,
6. septembra 2019.*

foto: privatno

(Jedan od najmladjih čitateljevu HRVATSKIH NOVINA Jakob Tyran, 7 ljet)

JAKOB I HRVATSKE NOVINE

PRVI PUT SAM NOVINE VIDIO KADA SAM BIO 2 LJETA STAR. JA SAM POČEO NOVINE ČITATI, ODNOSNO GLEDATI KADA SAM BIO 5 LJET STAR I TO NA KLOU. NAJVEĆ SU MI SE VIDILI KIPIĆI. SADA KADA SAM 7 LJET STAR MI SE NAJVEĆ VIDU STRANICE ZA DICU.

ČUDA PUTI SAM USPIO RIJEŠITI GANJKE I NAMOLJATI CRTEŽE.

ONO ČEMU SE JAKO U NOVINA VESELIM JE DA SE PIŠE O BASBARITENORI.

PO PRVI PUT SAM U HRVATSKI NOVINA VIDIO NIKOLU BENČIĆA KI JE NASTAO MOJ VELIKI PRIJATELJ IAKO SE S NIJM NIKAD NISAM OSOBNO UPOZNAO.

JAKOB TYRAN, 17. OKTOBRA 2023.